

Денисов Сергій Федорович,
професор кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики Інституту
економіки та права Класичного
приватного університету, доктор
юридичних наук, професор;
Коваленко Наталія Олександрівна,
адвокат, кандидат юридичних наук,
доцент

ЩОДО ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПРОБАЦІЙНОГО НАГЛЯДУ ЯК НОВОГО ВИДУ ПОКАРАННЯ

28 березня 2024 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» від 23.08.2023 № 3342-ІХ (далі – Закон) [1], яким КК України доповнено новим видом покарання у вигляді пробаційного нагляду (ст. 59-1 КК України), що полягає в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства.

Як зазначалось у висновку Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України на відповідний законопроект, впровадження покарання у виді пробаційного нагляду сприятиме гуманізації пенітенціарної системи та розширенню можливостей для виправлення особи без ізоляції від суспільства [2].

Науковці також висловлювали сподівання, що пробаційний нагляд у найближчій перспективі стане дійсно ефективною альтернативою покарань, пов'язаних з обмеженням або позбавленням волі, суттєво позначиться на скороченні проявів рецидиву [3, с. 661].

Водночас слід звернути увагу на окремі неузгодженості та недотримання стандартів щодо чіткості, зрозумілості, послідовності, ефективності та результативності при прийнятті зазначених змін, на що, серед іншого, справедливо було вказано у зауваженнях Головного юридичного управління Апарату ВРУ щодо відповідного законопроекту.

Зважаючи на нетривалий період фактичного призначення судами пробаційного нагляду як виду покарання, відсутня

об'єктивна статистика щодо його ефективності та досягнення мети покарання, а також щодо його кореляції з рецидивом.

Натомість за змістом заходів, які можуть бути застосовані до особи під час виконання такого покарання, воно дублює умови звільнення від покарання з випробуванням (статті 75 та 76 КК України). За результатом аналізу вироків, розміщених у Єдиному реєстрі судових рішень, можна констатувати, що з квітня 2024 року суди почали активно призначати покарання у виді пробаційного нагляду, зокрема за злочини проти власності, вчинені в умовах воєнного стану.

Враховуючи критичну ситуацію, що стала наслідком безсистемного реформування кримінального закону та вимушене призначення судами покарання у виді позбавлення волі за злочини, які вочевидь не відповідали інкримінованому їм ступеню тяжкості та суспільної небезпеки, суди почали фактично звільняти засуджених від покарання з випробуванням за вчинення об'єктивно незначних злочинів.

Наприклад, вирок м. Ковпаківського районного суду м. Суми від 30 квітня 2024 року у справі № 592/6297/24 особу визнано винуватим у вчиненні злочину передбаченого ч. 4 ст. 185 КК України (крадіжка з магазину 2 епізоди на суму 485 грн та 494 грн) та призначено покарання в виді пробаційного нагляду на строк три роки.

Як зазначає О. З. Мармура, серед покарання у виді пробаційного нагляду та підстави звільнення від відбування покарання з випробуванням, потрібно обрати щось одне. Для того, безумовно, слід глибше розглянути правову природу відповідних обмежень, які покладаються на засудженого [4, с. 162].

За змістом статті 50 КК України покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вирок суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого.

Водночас, відповідно до ч. 3 ст. 10 «Наглядова пробація» Закону України «Про пробацію» орган пробації під час наглядової пробації реалізовує пробаційні програми стосовно осіб, засуджених до пробаційного нагляду або звільнених від відбування покарання з випробуванням [5].

З наведеного не вбачається, яким чином співвідносяться реалізація пробаційної програми як складової кримінального покарання та пробаційної програми як частини наглядової пробації, чи може стосовно особи застосовуватися декілька

пробаційних програм одночасно чи протягом строку відбування покарання тощо.

Крім того, слід зазначити, що пробаційний нагляд законодавець зрівняв за суворістю із обмеженням волі. У відповідності до ст. 72 КК України, одному дню позбавлення волі відповідає два дні пробаційного нагляду; одному дню обмеження волі відповідає один день пробаційного нагляду. Проте обмеження прав і свобод засудженого до пробаційного нагляду є значно м'якшими порівняно із обмеженнями засуджених до обмеження волі.

Введення пробаційного нагляду до системи покарань потребувало проведення додаткових досліджень, врахування таких невід'ємних аспектів принципу правової визначеності, як передбачуваність, сталість, послідовність принципів права, принципу легітимних очікувань, отже видається передчасним. Без цього прийнятий Закон виглядає вельми суперечливим. У зв'язку з наведеним слід зазначити, що у Контрольному тексті проекту Кримінального кодексу України [6] такий вид покарання як пробаційний нагляд відсутній.

Виходячи з того, що саме в призначеному конкретній особі покаранні виявляється каральна політика держави, яка поєднує в собі реалізацію різних цілей державного реагування на випадки порушення найбільш суворих правових заборон [7, с. 4], до розширення переліку видів покарань, альтернативних позбавленню волі, слід підходити виважено та обґрунтовано.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань : Закон України від 23 серпня 2023 р. № 3342-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#Text>.

2. Висновок Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та деяких інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань в умовах воєнного стану» (реєстр. № 9185 від 05.04.2023). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=9185&conv=9>.

3. Оробець К. М. Пробаційний нагляд – новий вид покарання в Україні: аналіз законодавчої реформи як напрямку кримінально-правової політики з точки зору аксіологічного

підходу. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 11(17) 2023. С. 653–662. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-653-662](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-653-662).

4. Мармура О. З. Окремі недоліки формування системи покарань у контексті Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань». *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (з листопада 2023 року) / упор. Р.М. Шехавцов. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 159–162.

5. Про пробацію : Закон України від 05 лютого 2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>.

6. Контрольний текст проекту Кримінального кодексу України станом на 01.08.2024. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.

7. Бабанли Р. Ш. Призначення покарання в Україні: теоретико-прикладні засади. Чернігів: Десна Поліграф, 2019. 488 с.

Джу́жа Олександр Миколайович,
провідний науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

КРИМІНОЛОГІЧНА СПАДЩИНА АКАДЕМІКА НАПрН МИХАЙЛЕНКА ПЕТРА ПЕТРОВИЧА

Наукові здобутки академіка П.П. Михайленка охопити та проаналізувати вкрай важко. Кожен день свого творчого життя Петро Петрович присвятив натхненній звитяжній праці. Серед його учнів академіки, державні діячі, генерали. Понад 50-т докторів та кандидатів юридичних наук, які завжди шанують та пам'ятають свого Вчителя, адже він не тільки намагався передавати знання та досвід, а й вкладав в кожного учня частину своєї душі.

Ім'я професора включено в енциклопедії, видані в Україні, Парижі, Лондоні, Нью-Йорку. В науково-дослідних світових підбірках: «Видатній вчені ХХІ століття» (Англія), «Впливові лідери Європи» (Франція), «Великі роздуми ХХІ століття